

В полунощ на **22 август 1989 г., преди 22 години**, Турция затваря границата с НРБ, тъй като не може да осигури място на българските турци, които са принудени от комунистическите власти да напуснат страната в резултат на насилствения „възродителен“ процес.

По време на „**Голямата екскурзия**“ (май-август 1989 г.) около **360 000 български турци** са изселени от родината си в Турция. От тях около **150-160 000 са принудени да се върнат обратно**, след като са продали на безценица домовете и покъщнината си.

По повод августовските събития отпреди 22 години в България сайтът **Държавна сигурност.com** представя за първи път в няколко части събитията, свързани с „възродителния“ процес. Предлаганата поредица е част от главата „Престъпления“ в документалната книга на Христо Христов [„Тодор Живков. Биография”](#) , изд. „Сиела”, 2009 г.

В [част 1](#) се представя политиката на БКП след 9 септември 1944 г. спрямо турското малцинство.

[Част 2](#) се отнася за подготовката за „възродителния“ процес.

[Част 3](#) съдържа първите показания на Тодор Живков пред прокуратурата по дело №1, дадени през февруари 1990 г.

В [част 4](#) са признанията на члена на Политбюро Милко Балев, който генералният секретар назначава за ръководител на специална комисия за „възродителния“ процес.

[Част 5](#) съдържа показанията на най-близките съветници в кабинета на генералния

Написано от Христо Христов
Петък, 02 Септември 2011 19:29

секретар на БКП, както и на началника на УБО ген. Георги Милушев, дадени по дело №1 срещу Живков през март 1990 г.

В последната **част 6** се публикуват показанията на **Пенчо Кубадински**, дадени пред прокуратурата през април 1990 г.

⋮

Показанията на Пенчо Кубадински за "възродителния" процес

Важни подробности за развоя на събитията дава един от най-верните поддръжници на Живков – Пенчо Кубадински. От неговия разказ се разбира, че на един етап той е изолиран от генералния секретар, който изцяло защитава тогавашния министър на вътрешните работи ген. Димитър Стоянов дори и при наличието на ексцесии. Разпитан по дело №1 през април 1990 г. Пенчо Кубадински дава подробни обяснения. Пред прокурорите той заявява:

„През декември 1984 г. в България пристигнаха пратеници на президента на Турция Кенан Еврен. Те имаха среща с Тодор Живков. След срещата Живков информира Политбюро за нея. Турската делегация е казала на Живков, че Кенан Еврен го моли да спре преименуването, за да не се влошат отношенията между двете страни. Пред нас Живков обясни, че им е отговорил следното: такова нещо в България не става. Въпросът се отнася за доброволно сменяне на имената на хора със смесени бракове. Казал им още, че се учи от турците в това отношение, тъй като в Турция има такова отношение към много народности групи.

На същото заседание след като изслуша Живков Политбюро утвърди група начело с него. Цялото Политбюро без изключение беше ангажирано в този процес. Няма член на Политбюро, който да не е взел отношение. Освен Живков беше и Георги Атанасов, Стоян Михайлов, отговарящи за отдел „Идеологически” и „Организационен” в ЦК, Димитър Стоянов, Петър Младенов и аз като председател на ОФ.

Твърдя, че т. нар. щаб не е съществувал, а беше група, която от началото до края на

Написано от Христо Христов
Петѳк, 02 Септември 2011 19:29

процеса се рѳководеше от Живков и той сменяше хората в нея както си иска. Аз сѳм участвал в групата, но никога не сѳм бил рѳководител. Как мога да бѳда рѳководител, след като групата се рѳководи от Живков. Групата се събираше регулярно при Живков – на седмицата по един-два пѳти. Инициативата за свикване на групата идваше от неговия кабинет.

След заседанието на Политбюро групата се събрахме при Живков. Той постави въпроса, че процесѳт на преименуване да продължи и да се разрасне в цялата страна. След като чух становището на Живков, изразих моето мнение, че не бива да се сменят имената по този начин, прибѳрзано, на основната част на населението, а трябва да продължат в Южната част на България, кѳдето те вървяха и в някои райони на северната част на Родопите.

Смятал сѳм, че централната част на Кърджалийски окрѳг основната група от около 160-200 000 души не трябва да се закача. Такова становище изразих и по отношение на Лудогорието. Мотивировката ми беше, че в света знаят, че в България има турско население и не можем да обясним как това население е изчезнало.

Второ, предупредих, че Турция е наша съседка, зад която стои Америка и други големи капиталистически страни. Предупредих, че ще има непредвидими последиствия. По отношение вътре в страната те не познават манталитета на турците в Делиормана и там положението може да стане взривоопасно. Тези думи отправих кѳм министѳра на вътрешните работи Димитѳр Стоянов.

Тодор Живков изрази известно пренебрежение кѳм това, което казах и не се съобрази с моите аргументи. Даде порѳчение да се извикат пѳрвите секретари на БКП на някои окрѳзи в Южна България и да се говори с тях. В изпълнение на това след няколко дни в ЦК се проведе съвещание. Присѳстваха пѳрвите секретари на Кърджали, Хасково, Пловдив. На съвещанието снемехе решението на Живков и на Политбюро процесѳт по преименуване да продължи, като се тѳрси родовия корен.

Живков получаваше информация от МВР и от Политбюро, отвсякѳде за цялата ситуация в страната в този период. Така например ми е известен случая за събитията в с. Ябланово, Сливенски окрѳг, кѳдето местното население се организиращо, за да окаже съпротива за смяната на имената. Тогава се намесили органите на МВР с въорѳжение и бронетранспортѳри, стигнало се до използването на сила за разпѳрскване на

Написано от Христо Христов
Петък, 02 Септември 2011 19:29

населението. Това се разчуло и в съседните райони и предизвикало паника.

Няколко дни по-късно на заседание при Живков аз поставих остро въпроса пред министъра на вътрешните работи Димитър Стоянов, като го попитах направо кой му е разрешил да използва оръжие и да всява паника сред населението и дали той си дава сметка за последствията от това. Казах му, че врагът търси такава провокация и ще я използва. Димитър Стоянов се зачерви и нищо не каза, но Тодор Живков се обърна към мен и грубо ми отвърна: „Кой ти разреши да критикуваш така министъра? Ако трябва и хора да падат, но процесът на преименуването ще върви“.

По-късно през януари 1985 г. в ЦК се проведе съвещание с участието на всички отговорни другари от апарата на ЦК – завеждащите отдели и заместниците им, контролната комисия, първите секретари на ОК на БКП от цялата страна. На това съвещание Георги Атанасов изнесе доклад за резултатите от извършената работа по преименуването. Беше поставена задачата то да продължи и в другите окръзи на страната без Разградска, част от Шуменски и Търговишки окръг.

Няколко дни след съвещанието аз се обадох по телефона на Георги Начев, тогава първи секретар на ОК на БКП в Шумен, като му напомних, че трябва да задържи положението и да не пристъпва към смяната на имената на всички турци. Начев ми отговори, че процесът вече е започнал и за няколко дни са сменени имената на живущите в целия Делиорман. Още тогава се обадох и на Анастасий Дончев, първи секретар на ОК на БКП в Разград и на Иван Груев в Търговище, които ми отговориха същото, че след получаване на указанието от ЦК за три дни до една седмица да се извърши преименуването. За мен това беше изненада и потърсих Тодор Живков, за да го питам той ли е дал указанията. Тогава установих, че той е събрал други хора на съвещание в Държавния съвет без да вика мен. Стана ми ясно защо не ме вика, защото имах различно становище от неговото. По телефона след като ме изслуша той се засмя и каза: О-о-о, Пенчо, край, край на въпроса...” и ми затвори телефона.”

Погрешната прогноза на генералния секретар на БКП

Написано от Христо Христов
Петък, 02 Септември 2011 19:29

Политиката на Тодор Живков към българските турци ражда и тероризъм. През август 1984 г. в Пловдив избухва бомба, а по чудо същия месец това не става на плажа във Варна. Бомбени атентати с невинни жертви следват в Сливен и на гара Буново през март 1985 г. Те също са скрити от обществото, слуховете за тях се предават от ухо на ухо.

Генералният секретар прави погрешна прогноза за реакцията на Турция. Той смята, че с края на преименуването през 1985 г. няма да има последствия. *„Живков считаше, че Турция няма да може да реагира на възродителния процес. „Ще пошумят, ще пошумят и ще млъкнат“ – казваше той*”, спомня си началникът на УБО

ген. Георги Милушев.

Това потвърждава и политическият помощник на генералния секретар

Нико Яхиел:

„Аз смятам, че Тодор Живков не е очаквал такава рязка и масова отрицателна реакция от страна на турските ръководители. Още повече че в първите дни след нейното започване Турция пазеше мълчание. Впоследствие обаче се получи протест от страна на Кенан Еврен. Беше отговорено, че това е вътрешен въпрос. Впоследствие турската страна започна да заема все по-непримиримо отношение и в определен момент интернационализира проблема – той беше пренесен и в Европейския парламент и други международни форуми, където нашата страна беше атакувана като страна, която погазва човешките свободи.

Когато нещата доста се усложниха във взаимоотношенията ни с Турция, Тодор Живков на няколко пъти подчертаваше, че провеждайки тази акция, той е поел историческата отговорност и че никой друг освен него, благодарение на своя авторитет, не би могъл да я поеме.”

Тогава Живков започва да преследва друга цел и играе ва банк – принуждава Турция да отвори границите, знаейки, че тя може да приема само определен брой изселници. По този начин той прехвърля отговорността върху Анкара. В разгара на „голямата екскурзия“ през лятото на 1989 г. той се оттегля в резиденцията в Евксиноград. *„По това време Тодор Живков пресмяташе. След като му докладваха, че преминалите границата са стигнали 150 хиляди, той го преизчисли на „стопихме за десет години прираста им“, при 250 хиляди напуснали – „прирастът се ликвидира за 15 години“. Този въпрос го занимаваше изключително много“*,

посочва тогавашният началник на УБО

ген. Георги Милушев.

Той обяснява поведението и целта на Живков така:

Написано от Христо Христов
Петък, 02 Септември 2011 19:29

„Сигурен съм, че бе убеден в едно: рано или късно бариерата на Къпъ куле ще се спусне. Но кога? Още от срещата с Кенан Еврен знаеше, че въпреки всички уверения Турция не може да приеме повече от 300 – 400 хиляди души. Дори лично нареди на Минчо Йовчев – тогавашния първи секретар на Областния комитет на БКП в Хасково – да увеличи контингента от заминаващи. Така искаше час по-скоро да се стигне до развързката.

В 2 часа след полунощ на 22 август турците затвориха границата. Тодор Живков се считаше за победител. „Защо седя цял месец в „Евксиноград“ – каза доволно той. – За да видят и да знаят, че Тодор Живков е спокоен и си почива!“

Усещането за победа на генералният секретар се оказва заблуда. Живков не излиза победител от „възродителния” процес. С него той още повече компрометира управлението си и затъва във все по-голяма международна изолация. Дори и активността на СССР на международната арена след молбите му за помощ не дават резултат. Броени месеци след самозалъгващия триумф на Живков той е принуден от Москва да се оттегли принудително от властта. Последствията от насилствената му политика продължат да отекват и до днес.